DESPRE NATURA DORINȚEI

Autor: Ilinca Bernea | 17 august 2023

Dorința și destinul sunt aproape sinonime. Termenul *dorință* derivă din latinescul *desiderare*, *a tânji*, care, la rândul său, descinde din *de sidere*, *din stele.* Dorința, în sensul tare al cuvântului, e, așadar, ceea ce ți-e propriu, ursit, predestinat, căci anticii credeau că soarta omului era scrisă în stele.

O criză subită de dorință produce blazare, apatie cronică, depresie. Fără un flux continuu de dorință, nu ar mai exista nici o motivație: ea e forța motrice a oricărui demers omenesc, o afirmă în *De Anima*[1] Aristotel.

Motivația, ca și emoția, derivă din latinescul *movere, a mișca.*

Emoțiile pe care le invocă dorința sunt de fapt miza ei. Nu plăcerea, ci satisfacția e țintită de aceasta, împlinirea. Plăcerea e accesibilă și întrucâtva sedentară, e o comoditate. Nimeni nu se mobilizează pentru plăcere, dar pentru împlinirea dorințelor celor mai ardente oamenii se înhamă la eforturi majore. Plăcerea se consumă imediat și ne consumă. Societatea actuală, care are în epicentru consumul, livrează la scară largă plăceri, iar oamenii sunt tot mai nefericiți, mai derutați, mai astenici. Plăcerea nu implică acel sentiment al împlinirii destinului propriu pe care îl vizează dorința. Ea dă greutate, valoare lucrurilor pe care le trăim, e un angajament al ființei: e o formulă a fericirii proprii.

Stoicii au încercat cu toții să raționalizeze dorința, în ambele sensuri ale cuvântului: să o controleze și justifice rațional și să pună frâne patimii, să o modereze. Dar sunt demersuri ratate, pentru că dorința e o erupție de implicare și ardoare, e trăire pură; nu existența obiectului ei, în sine, o provoacă și întreține, ci relația sensibilă dintre subiect și obiect din sinea subiectului. Acesta se simte legat de obiectul dorinței, dintr-un motiv pe care nu îl poate niciodată elucida până la capăt – poate doar inventa motive sau improviza speculativ o „rațiune” – și investește în legătura pe care o resimte suflu vital. Dorința e, de fapt, *cathexis*.

Reiau tema lui Hume referitoare la faptul că frumusețea nu e o proprietate a obiectelor în sine, ci o reacție sensibilă, o „interpretare”[2], o trăire a celui care le contemplă, pe

care o investește în ele. În mod analog, starea de fascinație pe care o exercită asupra ființei umane obiectul dorinței nu e o proprietate a acestuia, ci o interpretare, o reacție sensibilă care produce atracția. Orice dorință are o componentă estetică, trăirea dezirantă și cea estetică sunt aproape unul și același lucru. Fie că e vorba de un obiect pe care îl evaluăm ca frumos sau de o ființă, vrem să „avem", să atingem, să fim în contact cu ceea ce ne atrage, să stabilim o relație intimă cu acel obiect, cu acea ființă.

O superstiție populară spune că „dorințele se împlinesc atunci când renunți la ele". Absurdul cugetării indică ușurința cu care mintea cade în capcana de a obiectifica și materializa, de a solidifica o chestiune care e, în fond, simțire pură. Dorința e o stare (tânjeală, aspirație, râvnă), o tensiune așadar, iar împlinirea o altă stare, cea către care tinde sufletul pătruns de dorință. Dacă dispare tensiunea dorinței dispare și obiectul ei (căci obiectul dorinței e relația, contagiunea cu obiectul real). Obiectul dorinței e impalpabil, de facto. După cum e și împlinirea. Din momentul în care dorința a secat, nu mai poate fi împlinită, decât în condițiile în care ceva o readuce la viață.

O altă butadă populară spune, la fel de inept: „să fii atent la ce îți dorești pentru că există riscul să se împlinească". Nu alege nimeni ce să își dorească, alegerea e o deliberare. Dorințele nu sunt însă deliberări, nu au fundamente raționale, nu sunt „create" pe calea gândirii, chiar dacă ele sunt alegerea prin excelență. Pot fi, eventual, explicate rațional. O explicație nu e o sursă germinativă. Ele conțin amprenta propriei ființe, a propriului fel de a fi și de a simți, ne dorim ceva în virtutea a ceea ce suntem, ca să ne dorim altceva ar trebui să putem decide să fim altcineva.

Cele mai multe dorințe sunt împlinite și nu se sting imediat apoi.

Există fel și fel de dorințe. Unele sunt menite să compenseze lipsuri sau slăbiciuni, să vindece răni, să astâmpere frustrări. Există dorințe efemere, pulsionale, dorințe cotidiene, care se sting imediat, fie că sunt satisfăcute sau nu.

Fapt e că, uneori, odată ce obțin ceea ce își doresc, oamenii se pomenesc în situația dezolantă de a nu simți nici pe departe împlinirea scontată. Se simt derutați, contrariați. Pare că, odată materializate, dorințele se sting, că puterea lor de seducție consta în intangibilitatea acelor lucruri pe care le țînteau. Neîmplinirea dorințelor e o sursă de nefericire și frustrare, dar împlinirea lor aduce, în multe cazuri, un alt fel de nefericire, o insațietate.

Dorința, s-ar zice, e o nălucă, nu se lasă prinsă. Fata Morgana. Dar dacă nu e așa?

Dacă e doar o problemă semiologică? Dorința, conceptualizată din start ca neajuns, ca aspirație de a suplini o lipsă, ca stare de insatisfacție, insațietate, prilej de suferință, atașament maladiv, încercare de a reține și conserva ceea ce nu poate fi reținut e doar viziune – antică – care s-a tot perpetuat. Dar, oare, acesta e singurul tip de dorință?

Sau, altfel spus: toate dorințele sunt de aceeași natură? Poate natura genera ceva, o forță vitală care să fie, în fond, atât de nocivă: un focar deschis de durere, frustrare și nefericire? Desigur, nu. O dorință care produce suferință este una patologică.

Perspectiva aceasta limitativă e cea propagată și de unele doctrine transcendentale sau sisteme filosofice, care sunt încercări de depășire și compensare a unor traume individuale sau colective, și e de chestionat. (Depășirea și compensarea nu sunt vindecare, însă.)

Înțelepciunea populară sugerează că nu e bine să iei decizii importante la necaz, cum ar fi aceea de a fonda un cult sau de a crea un sistem de idei. Anecdotic vorbind, Buddha a avut revelațiile la necaz și a ctitorit o doctrină în acea stare.

În arhivele gândirii colective s-au păstrat, prin cărți, mai ales viziunile unor nefericiți, inadaptați și însingurați: tocmai experiența lor a fost cea care a ajuns să devină reperul educațional major, „cultură dominantă”. Și scrisul și filosofarea și creația sunt tot încercări logocentrice de a gestiona tensiuni interioare, arată elocvent Piaget, de a „rezolva probleme” intrapsihice, de natură emoțională. Creatorii caută să compenseze prin gândire, creație, invenție, inovație propriile traume, iar noi „moștenim lumea” de la ei, cu tot cu durerea lor incorporată în traseele „inițiatice” pe care ni le înfățișează, pe care le-au înregistrat și codificat în opere. Cei care au scris filosofie, cu câteva excepții – cum e cazul lui David Hume – au fost preponderent nefericiți, au trăit izolați, însingurați. Hume spunea că regretă timpul irosit cu scrisul pentru că îi răpea din satisfacția de savura plenar viața, de a trăi în prezent, de a fi în prezență.

Viziunile pesimiste asupra dorinței sunt cristalizări ale unor experiențe de viață ale unor oameni care au trăit mai degrabă izolați, au fost preponderent cerebrali și introvertiți. Spectrul conceptual căruia îi e circumscrisă dorința e de chestionat.

Așa cum e preponderent problematizată, ca focar de perpetuă iluzie și deziluzie, ca săgeată aruncată în vânt, care nu își atinge niciodată ținta sau atinge o altă țintă sau se stinge de îndată ce a atins-o, ca adicție dureroasă de situații și relații nefericite sau de lucruri sortite pieirii, ca extensie a melancoliei, ca atașament maladiv de ceea ce nu poate fi ținut în loc și conservat, ca încercare de a controla sau condiționa realitatea subiectivă a altora, pare a fi mai degrabă un „blestem” decât o sursă de fericire. Dar e o viziune morbidă, aș zis tipic narcisică, în tot cazul a unor suflete torturate, captive, prinse într-un cerc vicios emoțional, într-un climat de traumă.

Concepția dominantă care, în cultura transmisă de la o generație la alta, e aceasta ne ecranează și îngustează percepția. Exact ca și în ce privește spectrul culorilor din natură, care sunt mult mai multe decât distinge vocabularul, culori pe care ochiul le percepe, dar nu le poate numi, și dorințele sunt de mult mai multe feluri și nu sunt toate „damnate”, doar modul în care au fost conceptualizate, prin filtrul unor trăiri

traumatice, ne împiedică să realizăm că nu toate dorințele se sting odată împlinite, că nu sunt doar „miraje”.

Există nenumărate specii și subspecii ale dorinței. Unele se leagă de o stare prezentă, de o nevoie actuală, altele angrenează conținuturi de trăire mai profunde sau mai reprezentative pentru universul cuiva. Nu toate au aceeași greutate.

Vocația e tot un fel de dorință. Ca și implicarea constantă și fertilă în diverse activități. De asemenea îți poți dori ceva de la alții sau de la sine. Îți poți dori să primești sau să dăruiești ceva sau ambele, simultan.

Nu există o manifestare universal valabilă a dorinței, nu e o valoare „pozitivă” cu un obiect precis, și asta nu pentru că am fi în mod esențial diferiți sau pentru că dorința, în sine, nu ar fi o ipostaziere a forței vitale, ci pentru că fiecare profil al dorinței e consubstanțial unei stări psihologice, mai precis naturii particulare a climatului intrapsihic în care e gestat. Funcția și menirea fiecărei dorințe e determinată de această stare. Mediile în care ne formăm ceea ce am putea numi și viziunea subiectivă asupra realității – acest filtru –, modul în care interpretăm datele și posibilitățile existenței determină ce și cum ne dorim. Dorința nu e un fapt în sine, ci o ***relație*** între două stări ale sinelui. Ea este un catalizator de stare. Nici libertatea sau fericirea nu sunt „ceva” anume, ci sentimente. E același lucru valabil pentru orice abstracție care definește o ardere sensibilă… Nici modul în care experimentăm sexualitatea nu e universal, din același motiv. Experiențele sunt relaționale și determinate de un mod intern de a genera și gestiona relații, de tipul de rezonanță dintre fiecare și fiecare, de gradul de afinitate și implicare, de profunzimea conectării sensibile. Pentru cineva care nu e investit cathectic în sexualitate sau care se raportează la ea ca la o sursă de delectare, ca la o presiune sau tensiune care trebuie calmată, în orice condiții, e altceva decât pentru cineva care nu o disociază de iubire și de intimitate și e trăită altcumva. Pentru unii e o experiență periferică, pentru alții, centrală, pentru alții, o formă de dependență.

Imperativele instinctuale nu definesc și calitatea experiențelor sensibile prin care le decantăm.

Faptul că limbajul consacrat definește dorința din perspectiva „neîmplinirii”, că o conceptualizează doar ca aspirație e o problemă pentru că induce subliminal o asociere între dorință și suferință și eșec.

Cele mai multe dorințe se împlinesc și nu se sting, produc relații armonioase, atașamente stabile, satisfacții profesionale, creativitate. Această perspectivă reducționistă, care o conceptualizează doar ca aspirație neîmplinită, inoculează o idee pesimistă despre dorință.

Dorința, în sensul tare, e „destin”, predestinare. E libido, forță vitală investită în ceva și

e sursa oricărei stări de împlinire.

Dorințele care se împlinesc în cercul singurătății sunt cele care se sting. Natura umană, ca orice natură, e prin excelență relațională. Atașamentul față de obiecte, și nu de ființe, duce dorința în „unghiul mort”, iar acest atașament e, de fapt, dependență. Dorința vitală, generată de un sine autentic și asertiv, e libertate, e vocație a ființei.

Dar există dorințe condiționate de stări maladive, consubstanțiale lor. Dorințe autodistructive, generate de trăiri traumatice sau de voci interioare care întrețin starea de traumă, dorințe care vânează vânt, care țintesc imposibilul sau care au doar rolul de a calma o stare critică.

Fericirea și libertatea sunt, ca sentimente, ceva mai universale pentru că sunt valori în sine. Dar dorința e modul în care fiecare își investește forța vitală în existență: e destin. E un catalizator al valorilor esențiale ale speciei pe de-o parte și ale individului întrupat pe de altă parte. Valorile colective sunt toate relaționale, țin de buna funcționare a ecosistemului uman și de perpetuarea vieții. Ele alimentează ceea ce putem numi morală naturală, înnăscută. Empatia pe care o are în vedere și morala kantiană, care e cartografierea rațională a acesteia, e în epicentrul ei.

Dorințele descinse din traumă, atașate ei, incorporează la rândul lor un anumit simț al valorii, dar rolul acestei valori este unul compensator și destinat strict unor „reparații” individuale. Societatea actuală e „posedată” de traumă, respiră mai ales în spectrul ei; metaforic spus, are o foarte scurtă inspirație psihică și o expirație lungă… Subzistă preponderent în realitatea *negativă*, virtuală, imaginată, concepută. Plămânii umanității sunt plini de „substanțe toxice”. Înfundați. Reciclăm amintirile dureroase ale speciei. Comunicăm greu, prin măștile convențiilor lingvistice, prinși ca într-un insectar în viziunile mai mult sau mai puțin halucinante ale psihismului colectiv, orbecăind printre fantezii și reconstituiri chinuitoare ale suferințelor moștenite de la cei care nu mai sunt, ne mișcăm anemic și anxios printr-o realitate bântuită de strigoii marilor flageluri ale secolului XX. Ne hrănim mental cu deșeuri istorice, trăim socialmente captivi în „atunci și acolo”, în ficțiuni, constrânși și condiționați de limbaje raționale, într-un univers de coduri și simboluri. Încercăm să ne lepădăm de traumă maladaptativ, prin fantezie, prin noi și noi tehnologii care să ne disocieze de natură. Ceea ce e un act sortit eșecului. Utopia nu face decât să agraveze lucrurile, să ne izoleze și mai tare de realitatea sensibilă, de cea în care ar trebui să putem coexista în armonie, în contact viu, în prezență. Era informațională e starea de introversie, aproape totală, a umanității.

Problema distanței și a ne-conectării dictează și modelează felul în care se raportează indivizii la mediul lor de viață. Nevoia de apartenență, nehrănită, produce o continuă migrație spre alte orizonturi, mai primitoare; în zadar se revoltă „patrioții” că se stinge iubirea de țară, că se pierd valorile care coagulau o identitate colectivă. În orice condiții sau context, iubire reprezintă o legătură vie, reciprocă, în care suntem angrenați „trup

și suflet”. Cum să iubești o țară în care ești singur? Nu ai pământ, nu ai o gradină, ceva viu, neobiectual – un copac e o ființă –, relații apropiate. Cum poți iubi o lume din care te simți exclus? În care ești singur? Ce să iubești? Un ecran? O sumă de lucruri inanimate? Abstracții? Valorile nu sunt și nu pot fi abstracte, sunt bunuri ale simțirii. Încercând să se apere de suferința și teroarea foamei, a frigului, a molimelor, oamenii au câștigat ceva, un plus de siguranță, dar au pierdut altele. Anxietatea e mai mare atunci când legăturile cu semenii sunt intermediate prin instituții, foruri abstracte, automate, când depinzi de angrenaje decât atunci când depinzi de oameni. Corpul și sufletul se vindecă mai greu cu medicamente și placebo și alte forme de autosugestie decât se vindeca prin atingere și schimburi de energie directe. Echilibrul și bunăstarea speciei e ca un sac care se rupe mereu, e cusut pe o parte și se sfâșie pe alta. Nu poți iubi o lume căreia îi ești indiferent, o țară în care nu contează că exiști. Un om sensibil și lucid nu ajunge să dezvolte forme de idolatrie. Migrația de proporții care a ajuns să fie laitmotivul civilizației actuale e pilda vie a faptului că oamenii se simt dezrădăcinați, nu fuge nimeni de sărăcie dintr-un loc în care se simte iubit și văzut, atins, prețuit. Găsește soluții se subzistență sau pleacă în căutarea resurselor împreună cu tot tribul. Atomizarea individuală e prețul plătit nu atât pentru confort, cât pentru faptul că siguranța materială a ajuns în vârful ierarhiei valorilor, ceea ce înseamnă că nesiguranța a primat în relații. Când oamenii se simt și se știu nedoriți caută să supraviețuiască singuri. Nu se mai pot baza pe un „împreună”. Supraviețuirea e menținută prin frică, împlinirea și siguranța, prin iubire. Lipsa unor legături sigure e un constant focar de angoasă. Foamea de atingere și apropiere, atunci când nu e ostoită, declanșează stări de anxietate și de derută. Omul devine un prădător, ca orice exemplar din alte specii, dacă e lăsat singur. La orice vârstă. Generațiile care au creat și întreținut realitatea virtuală au fost de la început „condamnate” să trăiască în condiții de subnutriție afectivă și somatică. Această realitate e forma lor de subzistență într-un mediu ostil, rece, tarat emoțional. Organismul se adaptează și la temperaturi mici și la temperaturi mari. E valabil și pentru organismul psihic. El supraviețuiește, se ajustează, rezistă, uneori latent, adormit, hibernând. Nu e nimeni de blamat pentru ce simte sau nu simte și pentru modul în care reușește să supraviețuiască în condiții neprielnice. E aberant să îi reproșăm cuiva că se desprinde de „valorile” tradiționale într-un context social în care nu mai există tradiții. Mintea, doar prin structurile sale semiologice, nu poate nimic. Limbajul verbal, oricât de complex și de convingător în argumente, nu are nici o forță asupra resorturilor de subzistență, aclimatizare și adaptare. De aceea nu există victime și călăi, vinovați și inocenți. Nici cel mai feroce criminal nu e de blamat, actele lui sunt o consecință a modului în care a reușit să supraviețuiască într-un climat angoasant.

Minciuna e mai periculoasă, însă, decât violența sau ferocitatea. Gândirea și cuvintele pot falsifica realitatea și deruta, respectiv deturna instinctele, le pot perturba, o minciună spusă insistent, cu convingere, se substituie insidios adevărului: oamenii au tendința să fie de bună credință, să ia în serios declarațiile. De aceea și conflictele se prevalează adeseori de cele spuse, nu de cele trăite și perceptibile sensibil, de

contradicțiile dintre declarații sau dintre promisiuni și comportament, dintre afirmații și acte. Instinctele sunt contrariate atunci când ceea ce e firesc să se întâmple e contrazis de o realitate camuflată prin verbalizări mistificatoare.

Societatea dictează modurile de existență, nimeni nu poate alege întru totul autonom de tendințele dominante un stil de viață, nu se poate izola și proteja de viitura de experiențe colective deconcertante și dezolante. Ele își lasă, inevitabil, o amprentă în conștiințe și în trupuri. Climatul maladiv de relaționare se amplifică și crește exponențial de la o generație la alta, de la un an la altul. Toate problemele de interacțiune se transmit în rețea, circulă prin capilarele gândirii și simțirii colective. Intimitatea nu poate fi nici izolată de climatul general de conviețuire, nici inventată și apoi implantată în structurile interioare ale unor indivizi care au fost supuși în repetate rânduri unor traume de trădare, abuz, exploatare, tortură emoțională, respingere etc. Fiecare tinde să își reproducă propriile scheme de relaționare, să reacționeze în mod analog în situații care îi activează o anumită stare a sinelui, sau să își aleagă, inconștient, aceleași trasee experiențiale. Crizele se reeditează, după cum și dependențele, structurile de rezistență, mijloacele de apărare sunt constant aceleași după prima tinerețe. Tot ceea ce s-a cristalizat într-o anumită formulă de trăire se repetă, amplificat, pe parcursul anilor, și trauma și dorința, și anxietatea, și durerea pierderii, căci această trăire capătă afluenți și o mai mare intensitate cu fiecare nouă experiență. Întotdeauna, fiecare nouă iubire e mai puternică, mai copleșitoare, altminteri nu s-ar putea închega, ea trebuie să o stingă pe anterioara, cumva, să o acopere, chiar dacă își trage sevele din ea. E tot un fenomen reproductiv, fiecare nouă experiență a suferinței sau împlinirii este copilul celei precedente, pe care o depășește.

Într-o societate în care instabilitatea cuplului, libertinajul și chiar promiscuitatea au devenit omniprezente, mentalul colectiv îl afectează și pe cel individual. Modelele dominante presează, sugestionează, forează în psihismul fiecăruia. Violența, indiferența, animozitatea, ostilitatea, tensiunea depresivă din atmosferă influențează tendința spre refugiu și izolare. Familia și cuplul sunt în derivă, intimitatea e insulară și e un produs al unui hazard fericit, nu o alegere individuală. Soarta oricărui copil maltratat devine măsură a sorții celor cu care urmează apoi să interacționeze, nefericirea și durerea și tulburarea de comportament a unui singur om afectează, printr-o reacție în lanț, viețile tuturor. Disocierile interne conduc spre o încercare eșuată a disocierii individului de specie sau spre tentative de scindare a integralității celorlalți în câmpul relațional.

Există o diferență netă între nevoie și dorință. Nevoia de conectare, rezonanță și susținere afectivă, de conectare din relația primară, cea a copilului cu mama, nu este una individualizată. Nu contează cine și cum sunt, ce particularități de caracter au. Copilul se adaptează la felul de a fi al mamei, îi preia mimetic trăsăturile, schemele de comportament, valorile, reperele și/sau reacționează la ele adaptativ. Nou-născutul nu știe cine e, cum e, nu se cunoaște, nu are o individualitate clară, preferințe, el nu și-a

ales mama, nu și-a dorit acea mamă. Dorința implică un principiu selectiv. Dorim în funcție de cine și cum suntem și în condițiile în care avem de ales: dorești o femeie dintre alte femei, o casă dintre alte case, o muzică dintre alte muzici. Hrana e o nevoie, dar ceea ce avem poftă să mâncăm e o dorință. Copilul are nevoie de mamă, are nevoie de prezența ei sufletească și de implicarea ei în orice condiții, indiferent cine e acea mamă. Dorința primordială se mulează pe corpul aceleiași necesități vitale: de relație centrală, dar e o nevoie individualizată și are în vedere cuplul. În psihismul de profunzime sunt configurate doar aceste trei roluri naturale: părinte, copil și adult, respectiv bărbat/femeie. Sunt raporturi de forțe biologice și afective. Relația dintre părinte copil e inegală, căci copilul depinde exclusiv de puterea părintelui, de grija și responsabilitatea lui. În cea adultă, forțele sunt egale și complementare, implicarea la fel. Nevoia de a avea o relație în centrul existenței e permanentă, dar maturitatea presupune tranzitul de la postura psiho-afectivă infantilă la cea partenerială. Din momentul în care sinele e individualizat, devine conștient de propriile resorturi afective, de ceea ce l-ar face fericit, de „cum” vrea să trăiască și mai ales de forma în care i-ar tihni să guste intimitatea. Această formă implică particularitățile sale sensibile și estetice, iar prin estetic înțeleg un amalgam de tensiuni, intensități, combustii interioare și o anumită adeziune la un model vizual, tactil, olfactiv, gustativ și auditiv, un gen „propriu”. Imaginația decantează în imagini senzoriale ceea ce îi trebuie sinelui pentru a atinge pragul de echilibru, satisfacție și împlinire. Dacă starea în care se află e una de nefericire, de melancolie, de neajuns sau dacă se află deja implicat într-o relație chinuitoare, imaginația caută să „rezolve problema”, caută soluția afectivă a ieșirii din impas, anticipează prin diverse scenarii posibilitatea de a obține ceea ce are nevoie pentru a-și găsi liniștea și mulțumirea. Dar și ficțiunea individuală, ca și relația adultă, modulează și distilează nevoia ca dorință.

Distincția dintre fantezia infantilă și cea adultă este că prima are ca miză simularea realului, în vreme ce a doua caută să evacueze și să expulzeze acele conținuturi de trăire, developate în scenariile fictive, și să le materializeze în situații reale. Dorința e o nevoie individualizată și țintită la adresa cuiva anume.

Dorința este un principiu ordonator al vieții intrapsihice, ea subordonează celelalte motivații, face posibilă adaptarea la condițiile realității relaționale, renunțarea la „ideal”, la „fantezie”, ea e catalizatorul continuității și al implicării, al perseverenței și persistenței într-un cuplu. Dependența de „ideal” e tot o propensiune a psihismului subnutrit emoțional și incumbă o fugă de realitate. Mortificarea dorinței produce un anumit sentiment de securitate, de acalmie și permite refugiul în meta-, supra- sau pseudo- viețuire, hrănită doar de abstracții, viziuni, creație, fantasme despre sine și lume.

E destul de simplist și nerealist să credem că o „imagine de sine demnă și satisfăcătoare” poate fi consolidată și menținută în singurătate sau în relaționări de la

distanță. Tocmai detașarea, neimplicarea, deconectarea sensibilă de la realitatea comună produce crizele de identitate. Omul devine dependent de „imagine” când nu trăiește împreună cu ceilalți, când nu are parte de atingere și schimb de energie vitală în plan apropiat, când nu se implică și rămâne izolat sensibil.

Nimeni nu e făcut să trăiască atomizat, disociat de specie, suspendat în neantul unei realități-fantomă, închipuite; tocmai încercarea de a „crede” că ești totuna cu o identitate fictivă, în lipsa unor relaționări consistente în sens emoțional care să o susțină, produce anxietate și derută existențială. Tocmai această ruptură a „imaginii de sine” de realitatea afectiv-relațională, acest trăit excesiv la distanță, în paralel cu ceilalți, într-o simulare, își spune cuvântul în stările de criză. Dependența de imagine e insuficiență vitală.

Distanțarea în plan fizic, lipsa conectării prin corp la realitate produce anxietate. Psihismul primar resimte grav, amenințător această izolare. El percepe adevărul și anume că nici o simulare a realității comune nu poate substitui atingerea, contactul viu, direct, nemijlocit cu semenii. Încercările de a fi „mai mult sau altceva” decât ești de asemenea produc distanță. Durerea ne-atingerii, a însingurării și alienării îi atinge și pe cei care nu au această insuficiență a sinelui și a dorinței.

Fenomenul se poate vedea limpede la scară societală.

Fără atingere (vorbitul de la distanță, prin telefon și video e tot o simulare), organismul fizic și psihic, care e un întreg, suferă de o formă de inaniție. Nimeni nu se poate simți în siguranță sau fericit sau împlinit, oricât ar fi de valorizat ca simplă hologramă în mintea altuia. Implicarea aduce liniște, haz, bucurie, poftă de viață. Trăim într-un veac în care plăcerile abundă, dar e o uriașă criză a dorinței, tocmai pentru că nota dominantă în starea generală e discordia, suspiciunea, neîncrederea, ostilitatea. Oamenii se tem prea tare unii de alți ca să își mai poată descifra frumusețea, iar aceasta se dezvăluie din aproape în aproape, trăind împreună, în plan apropiat. La distanță nu există decât miraje. Dorința se hrănește din realitate nu din năluciri. Iar fără dorințe, oamenii nu mai au destin.

Dependența e atașament maladiv, ea nu e creată prin dorință, ci în lipsa ei. Oamenii devin dependenți de tot felul de lucruri tocmai pentru că nu își pot focaliza dorința.

Stările de anxietate, de nesiguranță, de suferință nu sunt produse de atașament, ci de lipsa lui. Oroarea de moarte și de pierdere și de suferință e a celor care sunt, sufletește, deja în contact cu moartea, cu pierderea, cu suferința. Oamenii fericiți mor mult mai ușor, se despart de toate cu ușurință pentru că trăiesc în prezent, în „aici și acum”, în câmpul unui „împreună”, nu sunt în contact cu pierderea și risipa. Cei care își trăiesc viața nu suferă că se despart de ea, pentru că nici nu se despart de ea vreodată. Sunt în viață, înăuntrul ei, și nu în afara ei. Cei care se „agață” în sensul despre care vorbesc

buddhiștii, care se zbat, care se tânguie, cei ale căror dorințe se sfărâmă deîndată ce le ating, care caută mereu să își suprime dorințele ca să nu mai sufere, trăiesc „negativ”, în trecut, în abisul psihismului introvertit, însinguraţi, în universuri particulare ale iluziei. Tulburarea psihică e o închistare, prizonierat în „trecut”, într-un timp care nu mai e, în spectrul unei experiențe negative permanentizate.

Viața e curgere, e o continuă transformare, schimbare.

Plăcerea estetică e un *catharsis* produs de faptul că o anumită formă de artă sau de expresie sensibilă reușește să „acopere”, să capteze și să descarce anumite conținuturi de trăire, inefabile, absconse sau chiar reprimate. Celui care trăiește în prezent i se arată frumusețea lumii. Orice epifanie estetică se întâmplă în prezent. Depresia, izolarea, prăbușirea în abisurile „trecutului” urâțesc percepția asupra realității.

Tiparele dorinței primordiale sunt aidoma cu cele ale atracției estetice. Rădăcinile dorinței se află în căutarea sinelui de a își regăsi formele proprii, specifice, de trăire, în altele, exterioare, sau de a-și astâmpăra o nevoie dictată de anumite tensiuni interioare care trebuie descărcate. Reacționăm sensibil, cu plăcere, cu emoție, uneori chiar cu o undă de fascinație, la faptul că simțirea proprie, cu particularitățile ei, e reflectată de anumite expresii vizuale sau sonore, de limbaje non-verbale sau de diverse forme de expresie artistică. Cei pentru care tandrețea este elementul cu care asociază plăcerea sau fericirea, inconștient, vor prefera de exemplu arta impresionistă, sugestiile ei încărcate de candoare, de tonuri blânde și ademenitoare, culorile pastelate, nuanțele, subtilitățile, registrele expresive discrete, suave. Cei care nu au cunoscut plăcerea decât făcând mari eforturi sau după momente de prelungită încordare vor fi mult mai sensibili la arta expresionistă, la dramatismul ei. Niciodată nu vom identifica spontan drept atractiv sau frumos ceva care nu ne vorbește în limba sufletului propriu, iar acea limbă se formează în primii ani de viață. Sursele noastre de dorință și plăcere sunt cele mai fidele oglinzi ale structurii emoționale proprii. În orice element de atracție și în orice legătură sensibilă sau afectivă e conținută o parte din ceea ce ne definește felul propriu de a fi sau climatul interior în care trăim. Chiar si elementele cu potențial erogen corespund, în cazul fiecăruia, unor experiențe ale plăcerii, detensionării, deja cunoscute.

A dori un om este, de departe, cel mai profund tip de angajament al ființei proprii. Pentru că nu dorim ceva anume, ci prezența acelei ființe în viața proprie.

Dorința e vocație estetică, e o punte între formele care ne mișcă sufletul și care sunt deja cristalizate în imagini senzoriale, în fantezii dezirante, într-un fel propriu de a simți și de a ne exprima și forme expresive din realitate.

În acest sens dorința e destin, e legătura dintre ceea ce ne emoționează și știm deja și valorizăm și forme exterioare care pot absorbi proiecția acestor elemente cheie. E puntea emoțională dintre formula fericirii pe care o purtăm întipărită în suflet și ceva

anume, existent în lumea exterioară.

Se poate spune și că dorința e o nevoie vitală care poartă amprenta propriilor particularități de gust și trăire: ea țintește fericirea, nu doar satisfacerea nevoii…

Ne dorim să trăim ceva, cumva, la o anumită intensitate, într-un anumit climat, în anumite condiții și toate aceste „condiționări interne”, care țin de felul în care s-a format organismul psihic în primii ani de viață, configurează și natura dorinței și exigențele ei. Nu poate nimeni dori lucruri abstracte sau amorfe.

Natura, așa cum artă anticii, Heraclit, Aristotel, Lao Zi, nu e un proces de creație, ci generare, creștere, curgere și transformare neîntreruptă.

Dorința care e în armonie cu principiul natural, de creștere, nu se consumă și nu se năruie de îndată ce e împlinită, ea nu e un obiectiv de atins, un țel concret, ci o stare de adeziune la viață, e sevă, asigură continuitatea ființei subiective, călătoria sa prin viață, unește toate elementele filmului interior și îi menține curgerea firească. Se poate spune că dorința e într-un fel „arta figurativă” în câmpul psihismului lăuntric, e „țesătoarea” din mitologiile amerindiene. Acele locuri din realitate care sunt „centrul lumii noastre” sunt *centre de putere*, cum le zic șamanii. Sunt acele locuri în care am trăit aievea, în care am cunoscut, fie și pe termen scurt, paradisul. Ele nu au nimic particular, orice punct de pe glob poate fi un astfel de centru. Dar pentru fiecare dintre noi centrul este locul în care s-au sudat realitățile: filmul interior s-a materializat într-o situație concretă și am trăit sentimentul unității și armoniei depline. Dragostea.

Sufletul e un mister pentru toți, e de nepovestit. Așa cum e de nescris și povestea dorinței care îl animă. E un punct din care explodează universul propriu, un crater din care tot erup pulsiuni, ardoare, reverii care țes o lume interioară ale cărei forme sunt, în parte, lucruri doar visate, în parte lucruri descoperite în realitatea exterioară. Ce e important de remarcat și oricine e deprins cu exercițiul introspecției o știe: din suflet nu erupe niciodată durere, ci doar dragoste sau viziuni ale acelor trasee care duc ființa, din orice stare s-ar afla, oricât de încrâncenată, de chinuită, de disperată înapoi spre dragoste. Sufletul știe neîncetat care e formula vindecării. Durerea nu e un produs al sufletului, ci e o reacție la o relație cu o altă ființă.

În sens psihologic, nu avem o formă fixă, inteligibilă, imuabilă, așa cum nici altul nu are. Hume a fost în această privință vizionar. Nu suntem reductibili la acte, la gânduri sau stări. Nimeni nu e. Și, atunci, cine pe cine iubește? Legătura se țese între stări sau între imagini-fetiș? Sau e intuiție pură? O formă a cuiva, așa cum o percepi senzorial în realitate, intră în tiparul uneia din interior. Asta e tot? Psihanaliza operează cu modele matematice. Dar e o paradigmă explicativă, doar. În ce privește inefabila viață a ființei, lucrurile rămân de nemăsurat. Tocmai acest neajuns al gândirii logocentrice e șansa de a ne trezi din marasmul produs de ea.

Tocmai pentru că știm, dincolo de orice proces cognitiv, că sufletul (sinele) nu poate fi obiectificat sau redus la ce exprimă și exteriorizează, că e mai mult decât ceea ce emite, mai mult decât ce poate, mai mult decât ce putem ști despre el, nu putem reduce nici sufletul celor dragi la simple expresii și cu atât mai puțin la suferința lor, la blocajele lor. Tocmai pentru că un suflet viu nu secretă durere, revoltă, respingere, dispreț, sarcasm, ci doar dragoste. Firește că îi „vezi" în interior dincolo de manifestările lor cotidiene, de neputințele și eșecurile lor, așa cum te vezi și pe tine. Dacă plângi când dai ochii cu un copil sau cu un animal chinuit sau cu un sărman oarecare, necunoscut, pe stradă, nu te gândești că „așa e el", că e reductibil la forma și starea în care ți se arată. Empatia ne face să vedem *prin*, să vedem *dincolo de* ceea ce manifestă o ființă la un moment dat, în vreme ce lipsa ei ne îngroapă privirea în percepția limitată a unei manifestări anume și ne face să reducem ființa celuilalt la ele. Empatia vede viața așa cum e: curgere, lipsa ei o vede într-un plan iluzoriu. Poziția internă antagonică, discordia, conflictul, disocierea de *celălalt* ne face să îl „ucidem" psihologic, să îl reducem la un gest, la o replică, la o stare, la o ipostază, să îl obiectificăm. Dragostea vede viața oricui într-un mod transcendent expresiilor punctuale și tocmai asta menține sufletul în prezent în curgere și nu în afara ei. Din momentul în care percepția se poticnește într-o viziune statică pe care o mai și conceptualizează și raționalizează, cădem în timp, în domeniul non-ființării.

Dorința celor disociați este aceea care disociază și descompune viața și ființele, le fragmentează, obiectifică lucrurile, lumea, realitatea, relațiile: le solidifică. Ea caută să obțină ceva, să posede. E o dorință care țintește puncte fixe, obiecte, chestiuni inanimate, instanțiată printr-o perspectivă mortificatoare, care se năruie apoi în mortificare. Dorința vitală vrea să danseze împreună cu altul în ritmul vieții. Dorințele care incumbă suferință sunt, de fapt produse de suferință: gestate într-un câmp traumatic.

Și perspectivele spirituale și cele materialiste sunt deopotrivă disociative și sunt determinate logocentric.

Prezentul e prezență, realitatea vie e conectare. E absolută nevoie de o relație esențială, una care să stea în centrul existenței proprii. Cei care se iubesc, care îmbătrânesc împreună nu au nici pe departe sentimentul că viața trece dramatic, pentru că trece prin ei, nu pe lângă ei.

Principiul de creștere. Tot ce există se supune unui principiu de creștere, evident în natură. Primele experiențe psihice modelează felul de a fi și de a acționa în lume al fiecăruia, iar acestea se reproduc în diverse forme, dar amplificat, la o mereu mai mare intensitate și amploare. Mecanismele de adaptare, supraviețuirea, felul de a trăi interior, intensitatea la care resimțim dragostea sau absența ei, toate se reproduc continuu. Și durerea și trauma și dorința se reeditează pe parcursul vieții, dar într-o formă amplificată, de fiecare dată, capătă noi afluenți. Toate cresc exact cum crește o

pădure, cum crește iarba… Dacă dorința, odată investită, se stinge, înseamnă că terenul era arid sau că mult prea slabă. Dacă are suficientă forță atunci se amplifică. Și la nivel individual, și la nivel de specie, experiențele, memoria, traumele, simțirea, reprimarea, disocierea, cresc și se tot amplifică. Limbajul e și el în expansiune și tot divide și fragmentează realitate-fantomă și psihismul colectiv.

Sexualitatea, care e substanța sensibilă a forței vitale, e ca o apă care poate avea mai multe stări de agregare. Ea poate fi trăită plenar sau disociat, în funcție de gradul de integritate sau alienare psihică a individului. Abstinența voluntară (mortificarea) și promiscuitatea sunt fețele aceleiași medalii. Dorința unifică toate planurile pe care psihismul fracturat de traume le desparte. Nu poți iubi un om pe care nu îl dorești, și organic, și nu poți dori un om pe care nu îl iubești, de care nu te simți legat; ea e expresia nevoii vitale de a construi legături și de a le menține. Termenul de „iubire”, însă, e suprasolicitat cultural, a fost investit cu atâtea semnificații încât și-a pierdut sensul unitar, e la rândul său fracturat, multiplicat, multiplu. În accepțiunea mea, iubirea este o stare a sinelui, cea de conectare cu un altul. De aceea, noțiunea de „iubire de sine” e păcălitoare și confuză. Poți simți, la persoana întâi, liniște, libertate, mulțumire, satisfacție, e o suită întreagă de stări pozitive care pot fi experimentate, dar iubirea e atașament, prin puterea dorinței. Nu te poți atașa de ceea ce ești și ai, nu poți dori ceea ce ești deja. După cum iubirea nu poate fi redusă la valorizare sau la mulțumire, la împlinire, la stări afective pozitive sau la apanajul stimei de sine. E o viziune statică, irelevantă, căci nu trăiește nimeni într-o continuă mulțumire și împlinire și satisfacție. Iubirea e legătura constantă în plan real și apropiat cu un altul, e un *împreună.* Te poți valoriza, poți trăi demn, cu plăcere, cu bucurie, dar iubirea e, prin excelență, o legătură cu un alter-sine. De aceea ea implică cu necesitate o anumită autonomie a sinelui. Relațiile fuzionale sunt cele în care unul dintre parteneri sau nici unul nu are această autonomie. În aceste condiții, legătura devine pură dependență, de ambele părți sau se destramă rapid. „Identificările psihotice cu disoluția granițelor sinelui și ale obiectului interferează cu capacitatea de a fi pasional”, afirmă Kernberg[3].

Vulpea din *Micul Prinț* vorbea despre această legătură, care se creează încetul cu încetul; miza oricărui tip de atingere umană e aceasta. Când te apropii suficient de mult și de hotărât, de consecvent de cineva, într-un mod sensibil-asumat, se deschid porțile raiului. Atunci granițele, tensiunile, necunoscutul, suspiciunea, neliniștea, adversitatea determinate de acea perspectivă care separă și divide – de acel *eu versus tu* – dispar… „Iar tu vei fi pentru mine fără seamăn în lume și eu voi fi pentru tine fără seamăn în lume”. Pentru cei din plan îndepărtat toți suntem personificări, personaje, substituenți de ceva, alegorii, funcții, fotograme, arhetipuri sau prototipuri, avataruri. Nu te poți simți împlinit și în siguranță într-un peisaj care se schimbă neîncetat, în relații evanescente, în dorințe-himeră sau care se consumă și te consumă, în legături prea facile, accidentale, care se destramă a doua zi. Ce se simte e vertij. O stare amețitoare de inconsistență. Anxietate. Singurătate. E nevoie de ceva stabil, de un punct de sprijin,

pentru ca viața să poată curge prin tine și nu pe lângă tine.

Secretul vieții „eterne” e continuitatea: să te miști în ritmul naturii, să urmezi calea naturii proprii, să trăiești în starea în care se aude muzica. Copacii se mișcă și ei, în ritmul lor. Încercarea de a te opune transformării e dureroasă. Cei care nu vor să îmbătrânească sunt cei care nu au apucat să fie tineri, care nu și-au trăit tinerețea. Cei care sunt speriați de moarte sunt cei care nu au fost decât prea puțin aievea în viață. Dar nu poți fi aievea în viață decât dacă te afli în centrul propriei existențe, legat organic de altul cu care să împărtășești curgerea. Atunci nici pierderile inevitabile, nici vârsta, nici durerea nu mai au aceeași forță devoratoare, căci cea care din care se naște dorința e mai intensă decât abandonul în fața terorii din care apare pornirea spre abandon și renunțare și mortificare. Aceasta a fost epifania lui Freud atunci când a vorbit despre *pulsiunea de moarte* și *pulsiunea de viață*. Criza prin care trece specia umană constă tocmai în faptul că supraviețuirea în condiții de avarie (respingere, singurătate, izolare**,** suferință intimă, neîncredere, distanță) pare să guverneze realitatea relațională, trauma să primeze în fața instinctului vital.

Dorința e o resursă vitală. Tocmai criza ei, lipsa ei, face ca lucrurile să fie atât de dramatice: contactele sunt superflue, ceea ce trăim, într-o atingere vagă și oarbă, mult-prea-textuală, deci distantă, n-are suficient gust și savoare, conectarea umană e desenzorializată, decorporalizată, diluată, epuizantă, exterioară. Acel obsedant: „viața e în altă parte”….

Dorința, ca principiu ordonator al vieții intrapsihice, este totodată și catalizatorul oricărei forme de satisfacție sau plăcere. Imaginarul sexual, fetișurile, se leagă toate de arhitectura dorinței, plăcerea este girată de actualizarea lor. Cei cu tulburări psihice sunt anhedonici. Otto Kernberg vorbește despre faptul că, în primii ani de viața, copilul care resimte foarte acut teroarea absenței mamei sau agresiunii, mai ales atunci când ele survin arbitrar, devine anxios față de propria dorință și așteptare, o percepe ca pe un pericol, ca pe un declanșator al angoasei. În consecință, climatul interior în care urmează să trăiască toată viața este unul morbid, disforic, în care atașamentul, dorința și plăcerea sunt percepute ca primejdioase și mortificarea lor ca unică sursă de securizare.

Corpul îndrăgostit, transfigurat de dorință, dansează în ritmul vieții, respiră adânc.

Corpul sacru este cel muritor, cel natural, care nu poate fi capturat, reificat, copiat. Corpul-unicat, irepetabil, în fiecare moment irepetabil și totuși același, în esență sa tare. Corpurile mentale, raționale, corpurile gândite sunt „nemuritoare” și „repetabile”, multiplicabile la infinit. Gândirea dez-individualizează, produce doar schițe și scheme ale existenței, fotocopii ale ființei, ideile pot fi reproduse industrial, sunt „corpuri” de serie, imateriale. Un corp material, însă, nu e materie propriu-zis, ci viață, un cadavru nu e totuna cu un trup animat. Cu cât legăturile dintre oameni sunt mai organice, mai legate

de corp, cu atât sunt mai profunde. O legătură prin simpla putere a minții, prin cuvinte, e una slabă, cuvintele nici măcar nu ilustrează viața, doar o disecă. Poezia, în sensul de *poesis*, nu e nici ea în cuvinte, ci în sugestii lexicale care invocă ceea ce poate fi trăit *in corpore*. Limbajul privirilor, al timbrului vocilor, al atingerilor, al emoțiilor e singurul care ne conține, care ne exprimă care ne poate scoate din cercurile particulare ale iluziei și singurătății.

Dorința captează toate planurile experienței sensibile și face din ele muzica dragostei. Ea e aurul alchimic. Iar „cei care nu aud muzica spun despre cei care dansează așa, că ar fi nebuni”…

NOTE

1. Aristotel , *De anima Parva naturalia*, Editura Științifică, Colectia: Biblioteca de Filosofie, 1996; ↑
2. D. Hume, „Of the Standard of Taste”, In C. W. Eliott (Ed.), English Essays from Sir Philip Sidney to Macaulay, pp. PF Collier & Son (Original work published 1757); ↑
3. O. Kernberg, *Relații de iubire, Normalitate și patologie*, traducere de Ștefania Niță, editura Trei, 2009. ↑

Imagine: Egon Schiele – Mother with two children II (1915); Sursă: Wikimedia Commons